HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

בשלמא אינהו מיפרשי אלא אבהתייהו מנלן כדעולא דאמר עולא כל מקום °ששמו ושם אביו בנביאות בידוע שהוא נביא בן נביא שמו ולא שם אביו בידוע שהוא נביא ולא בן נביא שמו ושם עירו מפורש בידוע שהוא (א) מאותה העיר שמו ולא שם עירו בידוע שהוא מירושלים במתניתא תנא כל שמעשיו (ב) ומעשה אבותיו סתומין ופרט לך הכתוב באחד מהן לשבח כגון [1]דבר ה' אשר היה אל צפניה בן כושי בן גדליה בידוע שהוא צדיק בן צדיק וכל שפרט לך הכתוב באחד מהן לגנאי כגון [2]ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע בידוע שהוא רשע בן רשע (א)אמר רב נחמן מלאכי זה מרדכי ולמה נקרא שמו מלאכי שהיה משנה למלך מיתיבי ברוך בן נריה ושריה בן [א] מעשיה ודניאל ומרדכי בלשן וחגי זכריה ומלאכי כולן נתנבאו בשנת שתים לדריוש תיובתא תניא אמר רבי יהושע בן קרחה מלאכי זה עזרא וחכ"א מלאכי שמו אמר רב (ב)נחמן מסתברא כמאן דאמר מלאכי זה עזרא דכתיב בנביאות מלאכי [3]בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל ובירושלם כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר ומאן אפריש נשים נכריות עזרא דכתיב [4]ויען שכניה בן יחיאל מבני עילם ויאמר לעזרא אנחנו מעלנו באלהינו ונושב נשים נכריות תנו רבנן ארבע נשים יפיפיות היו בעולם שרה (ג)(ואביגיל רחב) ואסתר ולמאן דאמר (ד)אסתר ירקרוקת היתה מפיק אסתר ומעייל ושתי תנו רבנן רחב בשמה זינתה יעל בקולה אביגיל בזכירתה מיכל בת שאול בראייתה (ה)אמר רבי יצחק °כל האומר רחב רחב מיד ניקרי א"ל רב נחמן אנא אמינא רחב רחב ולא איכפת לי אמר ליה כי קאמינא ביודעה ובמכירה [5]ומרדכי ידע את כל אשר נעשה מאי אמר רב אמר גבה (ג) המן מאחשורוש ושמואל אמר גבר מלכא עילאה ממלכא תתאה [6]ותתחלחל המלכה מאי (ו)ותתחלחל אמר רב שפירסה נדה ור' ירמיה אמר שהוצרכה לנקביה [7]ותקרא אסתר להתך (ז)אמר רב התך זה דניאל ולמה נקרא שמו התך שחתכוהו מגדולתו ושמואל אמר שכל דברי מלכות נחתכין על פיו לדעת מה זה ועל מה זה אמר רבי יצחק שלחה לו שמא עברו ישראל על חמשה חומשי תורה דכתיב בהן [8]מזה ומזה הם כתובים [9]ויגידו למרדכי את דברי אסתר °ואילו איהו לא אזל לגביה מכאן (ח)שאין משיבין על הקלקלה [10]לך כנוס את כל היהודים וגו' עד אשר לא כדת אמר רבי אבא שלא כדת (ד) היה שבכל יום ויום עד עכשיו באונס ועכשיו ברצון וכאשר אבדתי אבדתי כשם שאבדתי מבית אבא כך אובד ממך [11]ויעבור מרדכי אמר רב שהעביר יום ראשון של פסח בתענית ושמואל אמר דעבר (ט)ערקומא דמיא [12]ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות בגדי מלכות מיבעי ליה אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא (י)מלמד שלבשתה רוח הקדש כתיב הכא ותלבש וכתיב התם [13]ורוח לבשה את עמשי ואמר רבי אלעזר אמר ר' חנינא לעולם (כ)אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטות ונתקיימה בהן ואלו הן דוד ודניאל דוד דברכיה ארונה דכתיב [14]ויאמר ארונה אל המלך (ה) וגו' דניאל דברכיה דריוש דכתיב [15]אלהך די אנת פלח ליה בתדירא הוא ישיזבינך ואמר רבי אלעזר אמר ר' חנינא (ל)אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך שהרי אבימלך קלל את שרה [16]הנה הוא לך כסות עינים ונתקיים בזרעה [17]ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו ואמר רבי אלעזר אמר ר' חנינא בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם אדם שופת קדרה ואח"כ נותן לתוכה מים אבל הקב"ה נותן מים ואחר כך שופת הקדרה לקיים מה שנאמר [18]לקול תתו המון מים בשמים ואמר ר"א אמר רבי חנינא (מ)כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר [19]ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי ואמר ר"א אמר רבי חנינא צדיק אבד לדורו אבד משל לאדם שאבדה לו מרגלית כל מקום שהיא מרגלית שמה לא אבדה אלא לבעלה [20]וכל זה איננו שוה לי אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא בשעה שראה המן את מרדכי יושב בשער המלך אמר כל זה איננו שוה לי (ו) כדרב חסדא דאמר רב חסדא זה בא בפרוזבולי וזה בא

בפרוזבוטי

בשלמא. (ז) ירמיה וחנמאל דכתיב ויבא אלי חנמאל בן דודי כדבר ה' (ירמיה לב) ברוך ושריה מצינו שהיו תלמידי ירמיה ברוך דכתיב מפיו יקרא אלי את הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו (ירמיה לו) ושריה בתוך(י) ספר ירמיה (נא) הדבר אשר צוה ירמיה את שריה בן מחסיה וגו' ומצינו בתלמידי נביאים שהיו נביאים נחה רוח אליהו על אלישע ויהושע תלמיד משה ולקמן תניא בברייתא ברוך בן נריה ושריה בן מחסיה ודניאל ומרדכי וחגי זכריה ומלאכי כולן נתנבאו בשנת שתים לדריוש: **ישמעאל בן נתניה.** הוא שהרג את גדליהו בן אחיקם הצדיק: **בשנת שתים לדריוש.** האחרון נתנבאו לבני הגולה שיחזרו לבית המקדש שנתבטלה המלאכה זה שמונה עשרה שנה על ידי שמרונים משהתחילו בה בימי כורש: **בגדה יהודה.** סיפיה דקרא ובעל בת אל נכר: **בשמה זינתה.** המזכיר את שמה נגרר אחר תאות זנות: **נקרי.** רואה קרי: ה"ג **מאי אמר.** כשצעק צעקה גדולה ומרה מה היה אומר בצעקתו: **רב אמר.** כך היה צועק: **גבה המן מאחשורוש.** שמלאו לבו לדבר מה שלא עלה על לב אחשורוש: **גבר מלכא עילאה.** כינוי הוא להיפוך בלשון נקיה: **ותתחלחל.** נתמסמס חלל גופה: **שחתכוהו מגדולתו.** בימי אחשורוש שהרי בלשצר השליטו תלתא במלכותו(ס) וכן דריוש המדי שנאמר ועלה מנהון סרכיא תלתא די דניאל חד מנהון (דניאל ו) וכן כורש שנאמר ודניאל הצלח במלכות דריוש ובמלכות כורש פרסאה (שם) וכשמלך אחשורוש חתכו מגדולתו: **ואילו איהו.** דניאל לא אזיל להשיב שליחותו: **על הקלקלה.** שהיתה אסתר מונעת לבא אל המלך לפיכך לא השיב התך את שליחותו ואסתר שלחה דבריה ע"י אחרים: **עד עכשיו.** נבעלתי באונס: **ועכשיו.** מכאן ואילך מדעתי: **אבדתי ממך.** ואסורה אני לך. דאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה וברצון אסורה לבעלה: **יו"ט ראשון של פסח.** שהרי בי"ג בניסן נכתבו האגרות וניתן הדת בשושן וי"ד וחמשה עשר וששה עשר התענו ובששה עשר (ע) נתלה המן בערב: **דעבר ערקומא דמיא.** לאסוף היהודים שבעבר השני: **שופת את הקדרה.** מושיבה על הכירה היא קרויה שפיתה: **וזה בא בפרוזבולי.** מרדכי בא אליו בטענת עושר המן בא בטענת עוני שמכר המן את עצמו למרדכי קודם לכן ימים רבים בככרי לחם: **בולי.** לשון עושר כדאמרינן (גיטין דף לז.) ושברתי את גאון עוזכם(פ) אלו בולאות שביהודה:

בוטי

ארבע נשים יפיפיות היו בעולם. קשה אמאי לא חשיב חוה דהא אמרינן בפ' חזקת הבתים (ב"ב דף נח.) שרה לפני חוה כקוף בפני אדם ויש לומר דלא חשיב אלא אותן הנולדות מאשה: **כשם** שאבדתי מבית אבא כך אבדתי ממך. וא"ת אמאי לא היה מגרשה ותהא מותרת להחזירה וי"ל לפי שכל מעשה הגט הוא ע"פ עדים והיה ירא פן יתפרסם הדבר למלכות(צ): **ביום** השלישי. בזכות תורה נביאים וכתובים א"נ כהנים לוים וישראלים אי נמי משה ואהרן ומרים אי נמי שלישי דמתן תורה:

זה

מסורת הש"ס

א) [בע"י איתא אמר רב מלאכי וכו'], **ב)** [גי' ע"י אמר רב נחמן בר יצחק], **ג)** [נ"ל רחב ואביגיל], **ד)** [לעיל יג.], **ה)** תענית ה:, **ו)** נדה עא. סוטה כ:, **ז)** ב"ב ד., **ח)** ע"ז י:, **ט)** [עי' פרש"י לקמן כח: ד"ה עורקמא], **י)** [לעיל יד:], **כ)** ברכות ז., **ל)** לקמן כח. ב"ק לג. ע"ש, **מ)** אבות פ"ו מ"ו [נדה יט: חולין קד:], **נ)** [בסוף. רש"ש], **ס)** [דניאל ה], **ע)** נתלה המן בערב ר"ל בערב אחר יום ששה עשר וע"ל טז. ברש"י ד"ה הלכות קמילה וד"ה לתעניתו, **פ)** [ויקרא כו], **צ)** [ועי' תוס' סנהדרין עד: סד"ה והא],

גליון הש"ס

גמ' ששמו ושם אביו. עי' ב"ב דף טו ע"ב תוס' ד"ה בלעם ובמהר"ש איידלס במ"א שם: שם כל האומר רחב. עיין סנהדרין מה ע"א תד"ה אלא: שם ואילו איהו לא אזיל לגביה. עי' ב"ב דף ד ע"א תוס' ד"ה שכל:

הגהות הב"ח

(א) גמ' בידוע שהוא נביא מאותה העיר: (ב) שם כל שמעשיו סתומין ומעשה אבותיו וכו' בן צדיק וכל שמעשיו ומעשה אבותיו סתומין ופרט לך הכתוב: (ג) שם גבה לבו של המן מאחשורוש: (ד) שם אמר ר' אבא שלא כדת כל יום ויום שבכל יום ויום באונס ועכשיו ברצון כצ"ל: (ה) שם ויאמר ארונה אל המלך ה' אלהיך ירצך וגו': (ו) שם כל זה איננו שוה לי וכי משום דרואה מרדכי יושב בשער המלך אמר כל זה איננו שוה לי אלא כדרב חסדא דאמר: (ז) רש"י ד"ה בשלמא אינהו ירמיה וחנמאל ברוך ושריה מיפרשי בנבואה חנמאל דכתיב ויבא אלי:

הגהות הגר"א

[א] גמ' מעשיה. נ"ל מחסיה:

מוסף רש"י

אסתר ירקרוקת היתה. כהדסה זו (לעיל יג.). **עורקמא דמיא.** שלולית של מים מכונסים (לקמן כח:).

רבינו חננאל

כל ששמו ושם אביו בנבואה, בידוע שהוא נביא בן נביא. וכן כל ששמו ושם עירו מפורש בידוע שהוא [נביא מאותה העיר, שמו ולא שם עירו בידוע שהוא] מירושלים. וכן כל שמעשיו ומעשה אבותיו סתומין ופרט הכתוב באחד מהן, אם לשבח כולן צדיקים ואם לגנאי כולן רשעים. אמר רב מלאכי זה מרדכי. ר' יהושע בן קרחה אומר מלאכי זה עזרא. ומסתברא כמאן דאמר מלאכי זה עזרא. **ויגידו למרדכי**, ואילו איהו לא אזל, מיכן שאין משיבין על הקלקלה. [**ויעבור מרדכי** אמר רב וכו'] ושמואל אמר דעבר עורקמא דמיא. **כל האומר** דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי. **צדיק אבד** לדורו אבד, משל כו'. **בולי**

תורה אור השלם

1. דְּבַר יְיָ אֲשֶׁר הָיָה אֶל צְפַנְיָה בֶּן כּוּשִׁי בֶן גְּדַלְיָה בֶּן אֲמַרְיָה בֶּן חִזְקִיָּה בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן אָמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה: צפניה א א
2. וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בָּא יִשְׁמָעֵאל בֶּן נְתַנְיָה בֶן אֱלִישָׁמָע מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וְרַבֵּי הַמֶּלֶךְ וַעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים אִתּוֹ אֶל גְּדַלְיָהוּ בֶן אֲחִיקָם הַמִּצְפָּתָה וַיֹּאכְלוּ שָׁם לֶחֶם יַחְדָּו בַּמִּצְפָּה: ירמיהו מא א
3. בָּגְדָה יְהוּדָה וְתוֹעֵבָה נֶעֶשְׂתָה בְיִשְׂרָאֵל וּבִירוּשָׁלָםִ כִּי חִלֵּל יְהוּדָה קֹדֶשׁ יְיָ אֲשֶׁר אָהֵב וּבָעַל בַּת אֵל נֵכָר: מלאכי ב יא
4. וַיַּעַן שְׁכַנְיָה בֶן יְחִיאֵל מִבְּנֵי עֵילָם וַיֹּאמֶר לְעֶזְרָא אֲנַחְנוּ מָעַלְנוּ בֵאלֹהֵינוּ וַנֹּשֶׁב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת מֵעַמֵּי הָאָרֶץ וְעַתָּה יֵשׁ מִקְוֶה לְיִשְׂרָאֵל עַל זֹאת: עזרא י ב
5. וּמָרְדֳּכַי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה וַיִּקְרַע מָרְדֳּכַי אֶת בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׁ שַׂק וָאֵפֶר וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ הָעִיר וַיִּזְעַק זְעָקָה גְדֹלָה וּמָרָה: אסתר ד א
6. וַתָּבוֹאנָה נַעֲרוֹת אֶסְתֵּר וְסָרִיסֶיהָ וַיַּגִּידוּ לָהּ וַתִּתְחַלְחַל הַמַּלְכָּה מְאֹד וַתִּשְׁלַח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ אֶת מָרְדֳּכַי וּלְהָסִיר שַׂקּוֹ מֵעָלָיו וְלֹא קִבֵּל: אסתר ד ד
7. וַתִּקְרָא אֶסְתֵּר לַהֲתָךְ מִסָּרִיסֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הֶעֱמִיד לְפָנֶיהָ וַתְּצַוֵּהוּ עַל מָרְדֳּכָי לָדַעַת מַה זֶּה וְעַל מַה זֶּה: אסתר ד ה
8. וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן הָהָר וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ לֻחֹת כְּתֻבִים מִשְּׁנֵי עֶבְרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתֻבִים: שמות לב טו
9. וַיַּגִּידוּ לְמָרְדֳּכָי אֵת דִּבְרֵי אֶסְתֵּר: אסתר ד יב
10. לֵךְ כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְּהוּדִים הַנִּמְצְאִים בְּשׁוּשָׁן וְצוּמוּ עָלַי וְאַל תֹּאכְלוּ וְאַל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וָיוֹם גַּם אֲנִי וְנַעֲרֹתַי אָצוּם כֵּן וּבְכֵן אָבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא כַדָּת וְכַאֲשֶׁר אָבַדְתִּי אָבָדְתִּי: אסתר ד טז
11. וַיַּעֲבֹר מָרְדֳּכָי וַיַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוְּתָה עָלָיו אֶסְתֵּר: אסתר ד יז
12. וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מַלְכוּת וַתַּעֲמֹד בַּחֲצַר בֵּית הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית נֹכַח בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ בְּבֵית הַמַּלְכוּת נֹכַח פֶּתַח הַבָּיִת: אסתר ה א
13. וְרוּחַ לָבְשָׁה אֶת עֲמָשַׂי רֹאשׁ הַשָּׁלִישִׁים לְךָ דָוִיד וְעִמְּךָ בֶן יִשַׁי שָׁלוֹם שָׁלוֹם לְךָ וְשָׁלוֹם לְעֹזְרֶךָ כִּי עֲזָרְךָ אֱלֹהֶיךָ וַיְקַבְּלֵם דָּוִיד וַיִּתְּנֵם בְּרָאשֵׁי הַגְּדוּד: דברי הימים א יב יט
14. הַכֹּל נָתַן אֲרַוְנָה הַמֶּלֶךְ לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר אֲרַוְנָה אֶל הַמֶּלֶךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ יִרְצֶךָ: שמואל ב כד כג
15. בֵּאדַיִן מַלְכָּא אֲמַר וְהַיְתִיו לְדָנִיֵּאל וּרְמוֹ לְגֻבָּא דִּי אַרְיָוָתָא עָנֵה מַלְכָּא וְאָמַר לְדָנִיֵּאל אֱלָהָךְ דִּי אַנְתְּ פָּלַח לֵהּ בִּתְדִירָא הוּא יְשֵׁיזְבִנָּךְ: דניאל ו יז
16. וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כֹּל וְנֹכָחַת: בראשית כ טז
17. וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיןָ עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי: בראשית כז א
18. לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם בַּשָּׁמַיִם וַיַּעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה וַיּוֹצֵא רוּחַ מֵאֹצְרֹתָיו: ירמיהו י יג
19. וַיִּוָּדַע הַדָּבָר לְמָרְדֳּכַי וַיַּגֵּד לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדֳּכָי: אסתר ב כב
20. וְכָל זֶה אֵינֶנּוּ שֹׁוֶה לִי בְּכָל עֵת אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה אֶת מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ: אסתר ה יג